

EMİR PÂDİŞAH

tamamlanmıştır (bazı nüshaları için bk. Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 340; Millet Ktp., Murad Molla, nr. 329).

BİBLİYOGRAFYA :

Emir Pâdişah, *Teystürü't-Tahtır*, Kahire 1350-51/1931-32, I-IV; İbn Emîrî'l-Hâc, *et-Tahtır*, Bulak 1403/1983, I-III; *Keşfü'z-zunûn*, I, 156, 193, 293, 358, 450; II, 1260; Brockelmann, *GAL*, II, 99, 543; *Suppl.*, I, 612, 738; II, 92, 583; Kehâle, *Mu'cemül-mü'ellifin*, IX, 80; Ahmet Özel, *Haneî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 97.

FERHAT KOCA

EMİR es-SAN'ÂNÎ

(الأمير الصناعي)

Ebü İbrâhîm İzzüddîn Muhammed
b. el-İmâm el-Mütevekkil -Alellâh
İsmâîl es-San'ânî
(ö. 1182/1768)

Müctehid Zeydî âlimi.

Edeleri gibi el-Emîr lakabıyla anılmakta olup 15 Cemâziyelâhir 1099'da (17 Nisan 1688) San'a'nın güneyindeki Yerîm şehrine bağlı Kehlân'da doğdu. On bir yaşında iken ailesiyle birlikte San'a'ya gitti. Burada hıfzını tamamladı ve babasından nahiv, beyân ve hadis gibi ilimleri okudu. Tahsilini Zeyd b. Muhammed b. Hasan, Salâh b. Hüseyin el-Ahfeş, Abdullah b. Ali el-Vezîr ve Ali b. Muhammed el-Ansî gibi San'alî âlimlerden aldığı derslerle sürdürdü. İlk hac ziyareti vesilesiyle gittiği (1122/1711) Mekke ve Medine'de başta hadis olmak üzere çeşitli ilim dallarında ders aldı. İkinci (1720) ve üçüncü (1722) hac ziyaretlerinde de karşılaştığı âlimlerle ilim alış verişinde bulundu. İki yıl sonra Kehlân'a, oradan da tekrar San'a'ya döndü. Bu arada kendisine İmam Kâsım b. Hüseyin tarafından Benderülmehâ kadılığı teklif edilirse de ilimle meşgul olmayı bu görev ve tercih etti. Daha sonra İmam Mansûr-Billâh tarafından San'a Camii'ne hatip tayin edildi ve imamın oğlu Mehdi-Lidînillâh dönemine kadar (1748-1775) bu görevde kaldı. Bir cuma günü hutbede isimlerinin anılması âdet haline gelen imamları zikretmediği için Zeydî cemaatin hücumuna uğraması sonucunda çıkan kargaşa üzerine Mehdi her iki grubu da hapsettirdi (1753). İki aylık hapis hayatından sonra hatiplik görevini terkeden San'ânî kendisini telif, öğretim ve fetva işlerine verdi.

Emîr es-San'ânî zamanla San'a'nın fıkıh otoritesi durumuna geldi. Taklidi redderek delillerle amel etmeye başlayın-

ca diğer âlimlerle arasında sert tartışmalar çıktı. Zeydî mezhebinde kabul görmeyen bazı namaz sünnetlerini edâda ısrar ettiği için yörenin Zeydî halkının hücumuna uğradı. Buna rağmen kendisine tâbi olanlar çoğaldı. Yemen dışından da ziyaretine gelenler oldu. Aralarında Şevkânî'nin hocası Abdülkâdir el-Kevkebânî, İbn Ebû'r-Ricâl, Muhammed b. İshak b. Mehdi, Hasan b. İshak b. Mehdi ve Ahmed b. Muhammed Kâtın'ın da bulunduğu birçok talebe yetiştirdi. 3 Şâban 1182'de (13 Aralık 1768) San'a'da vefat etti ve İmam Şerefeddin Medresesi yakınına defnedildi.

Şairlik yönü de bulunan San'ânî'nin şiirlerinin konuları genellikle ilmî meselelerle bazı âlimlere reddiye ve cevaplarıdır. Oğlu Abdullah bunları bir cilt halinde toplamıştır.

Eserleri. Emîr es-San'ânî'nin 200'den fazla eser kaleme aldığı belirtilmektedir. Bunların belli başlıları şunlardır: 1. *Sübülüs-selâm*. İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1449) ahkâm hadislerini ihtiva eden *Bulûğu'l-merâm* adlı eserinin şerhidir. Şerefeddin Hüseyin b. Muhammed b. Saîd el-Mağribî'nin (ö. 1119/1707) *el-Bedrû't-tamâm* adlı daha hacimli *Bulûğu'l-merâm* şerhini bazı ilâve ve değişikliklerle ihtisar eden San'ânî, *Bulûğu'l-merâm*'da geçen şahısların kısa biyografilerini vermiş, hadislerdeki garîb kelimeleri açıklamış ve her hadisten çıkarılan hükümleri kısaca belirtmiştir. Bu kitap müellifin en meşhur eseri olup "*Sübülüs-selâm* sahibi" diye anılmasını sağlamıştır. Eserin çeşitli baskıları vardır (Delhi 1302, 1311; Kahire 1911 [taşbaskı]; nşr. Tâhâ Muhammed ez-Zeynî, Kahire 1972; nşr. Fevâz Ahmed Zemîrî ve İbrâhîm Muhammed Cemel, Beyrut 1405/1985; ayrıca bk. BULUGU'U-MERÂM). San'ânî'nin *Naẓmü Bulûğı'l-merâm* adlı manzum bir eseri daha vardır (Aden 1366). 2. *Tavzîhu'l-efkâr li-me'ânî Tenkîhi'l-enzâr*. Ebû Abdullah İbnü'l-Vezîr'in (ö. 840/1436) hadis usulüne dair *Tenkîhu'l-enzâr* adlı eserinin şerhi olup Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd tarafından neşredilmiştir (Kahire 1366). 3. *İrşâdün-nukkâd ilâ teysîri'l-ictihâd*. Selâhaddin Makbûl Ahmed'in uzunca bir girişle birlikte yeniden yayımlanan (Küveyt 1985) eserin daha önce yapılmış çeşitli baskıları vardır (Beyrut 1970; *Mecmû'atür-resâ'ilü'l-müntriyye* içinde, Kahire 1346, I, 1-47). 4. *el-'Udde 'alâ Şerhi'l-'Umde*. Takiyyüddin İbn Dakîku'l-İd'in (ö. 702/1302), Abdülganî

el-Makdisî'nin (ö. 600/1203) hadisle ilgili "*Umdetü'l-ahkâm*"ına yaptığı şerh üzerine bir hâşiyedir (nşr. Ali b. Muhammed el-Hindî, I-IV, Kahire 1379; nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî, I-IV, Kahire 1410/1990). 5. *Kaşabü's-sükker*. İbn Hacer'in hadis usulüne dair *Nuḥbetü'l-fiker* adlı eserinin manzum hale getirilmiş şeklidir. Abdülkerîm Murâd el-Eserî tarafından *Şuḥhu'l-maṭar 'alâ Kaşabi's-sükker* adıyla şerhedilmiştir (Mekke 1380). 6. *İsbâlü'l-maṭar 'alâ Kaşabi's-sükker*. Önceki eserin şerhi olup Muhammed Eserî tarafından Hindistan'da neşredilmiştir. 7. *İcâbetü's-sâ'il şerhu Buḡyettü'l-'âmil*. Muhammed Behrân'ın (ö. 957/1550) fıkıh usulüne dair *el-Kâfil* adlı eserine yazdığı "Buḡyettü'l-'âmil" isimli manzumeye yine kendisinin hazırladığı şerhtir (nşr. Hüseyin b. Ahmed es-Siyâgî — Hasan Muhammed Makbûl el-Ehdel, Beyrut-San'a 1406/1986). 8. *Edilletü'l-mesâ'ilü'l-marziyye fî beyâni ittifâkı Ehli's-sünne 'alâ süneni's-şalât ve'z-Zeydiyye*. Ehl-i sünnet ile Zeydiyye'nin namazın sünnetleri hususundaki ittifak noktalarını gösteren bir risâle olup Cidde'de basılmıştır. 9. *Büḡra'l-ke'f bi-liḳâ'i'l-ḥabîb*. Âhiret ahvaline dair manzum bir eser olup müellifi tarafından *Te'nîsü'l-garîb* adıyla şerhedilmiştir. Her iki eser aynı konudaki *Cem'u's-şetîl* adlı kitabıyla birlikte yayımlanmıştır (Mekke 1381). 10. *Divânü'l-Emîr eş-Şan'ânî*. Çeşitli konulardaki şiirlerinin alfabetik olarak düzenlenmesiyle meydana gelen bir eser olup Ali Subhî el-Medenî'nin tahkikiyle neşredilmiştir (Kahire 1384/1964). 11. *er-Ravzatü'n-nediyye bi-şerhi't-Tuḥfeti'l-'Aleviyye*. Hz. Ali'nin menâkıbına dairdir (Delhi 1322; San'a 1371). 12. *Taḥrîrül-i'tikâd 'an edrâni'l-ilhâd* (Kahire 1340; Katar 1979). 13. *Risâle fî taḥkîki 'ilmi'l-yaḳîn ve 'ayni'l-yaḳîn ve ḥaḳḳi'l-yaḳîn*. *er-Resâ'ilü'l-minberiyye* adlı eserin içinde basılmıştır. 14. *Ref'u'l-estâr li-ibtâli edilleti'l-kâ'ilîne bi-fenâ'in-nâr* (Beyrut 1405/1984). 15. *Mensekü'l-Emîr eş-Şan'ânî* (Kahire 1348). 16. *Cevâbü sü'âl fi şıḥḥati şalâti'l-müfteriz ḥalfe'l-müteneffil ve'l-muḥtelifeyn farzan* (nşr. Akîl b. Muhammed b. Zeyd el-Miḳtarî, San'a 1992). 17. *et-Tenvîr şerhu Câmi'i's-şagîr*. Süyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Câmi'u's-şagîr*'inin dört ciltlik şerhidir. 18. *Mînḥatü'l-gaffâr*. İbnü'l-Murtazâ'nın (ö. 840/1437) *el-Ezhâr fî fıkhi'l-e'immeti'l-eḥḥâr* adlı eserine Celâl el-Yemenî'nin (ö. 1079/1668) *Ḍav'ün-nehâr* adıyla yaptığı şerhin hâşiyesidir.

19. *et-Taḥbîr li-izâhi me'âni't-Teysîr*. İbnü'd-Deyba'in (ö. 944/1537) *Teysîrü'l-vüşûl*'ünün şerhi olup tamamlanmamıştır. 20. *İkâzül-fikre bi-mürâca'ati'l-fitre*. "Her çocuk İslâm fitratı üzere doğar" meâlindeki hadisin şerhidir (müellifin eserleri hakkında daha geniş bilgi ve bunların yazma nüshaları için bk. Habeşî'nin bibliyografyadaki eser ve makaleleri).

BİBLİYOGRAFYA :

Emîr es-San'ânî, *Tavâḫḫu'l-efkâr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Medine, ts. (el-Mek-tebetü's-Selefiyye), nâşirin mukaddimesi, s. 73-78; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, II, 133-139; *İzâḫu'l-meknûn*, I, 51, 69, 159, 294, 400; II, 4, 445, 578, 579; Sıddık Hasan Han, *Ebcedü'l-ülâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübî'l-ilmîyye), III, 191; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1548; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IX, 56, 57; Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 263; X, 190; Ahmed Davudoğlu, *Selâmet Yolları*, İstanbul 1966, Mukaddime, s. N-O; Hayreddin Karaman, *İslam Hukuk Tarihi*, İstanbul 1975, s. 178; Müneccid, *Mu'cem*, IV, 105; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, s. 513-514; Ahmed Muhammed el-Uleymî, *eş-Şan'ânî ve kitâbühü Tavâḫḫu'l-efkâr*, Beyrut 1408/1987; Abdurrahman Tayyib Ba'ker, *Muşliḫu'l-Yemen Muḫammed b. İsmâ'îl el-Emîr-rûş-Şan'ânî*, Dimaşk 1408/1988; Habeşî, *el-Fikrû'l-İslâmî fi'l-Yemen*, s. 30, 68-69, 151-152, 183-184, 258-259, 331-332, 389, 434, 501, 537; a.mlf., "Mü'ellefâtü Muḫammed b. İsmâ'îl el-Emîr eş-Şan'ânî", *el-'Arab*, VI/9-10, Riyad 1972, s. 684-689; a.mlf., "Mü'ellefâtü Muḫammed b. İsmâ'îl el-Emîr eş-Şan'ânî", *el-İktilâ*, 1/2, San'a 1980, s. 145-174.

MUSTAFA BAKTİR

EMİR SİKKİNİ

(bk. ÖMER DEDE SİKKİNİ).

EMİR-i SİLÂH

(أمير سلاح)

Bazı İslâm devletlerinde savaş ve merasimlerde hükümdarın silâhını taşıyan ve silâh depolarından sorumlu olan kumandan.

XI. yüzyılın sonlarında Yarkent'te düzenlenen tarla satış senetlerinin birinde, şahitler arasında "silâhdar" unvanıyla tanınan Ebû Bekir adlı bir kişinin de kaydedilmiş olması Karahanlı saray teşkilâtında böyle bir müessesenin mevcut olduğunu göstermektedir. Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî de Gazneliler'de silâhdar unvanlı saray görevlilerinin mevcudiyetinden bahsetmektedir (*Târîḫ*, II, 507; III, 1117).

Bu müessesenin Büyük Selçuklular'da olduğu gibi Kirman Selçukluları, Anado-

lu Selçukluları, Irak Selçukluları ve Memlûkler'de de devam ettiği görülmektedir. Muzefferüddin Kızılarslan Irak Selçuklu Sultanı Arslanşah (1160-1177), Nusretüddin Ayaba da Kirman Selçuklu Hükümdarı II. Turan Şah zamanında (1177-1183) emîr-i silâh olarak görev yapmışlardır. Irak Selçukluları'nda Emîr Oğuzoğlu'nun "Silâhî" nisbesiyle anılması, silâhdar veya emîr-i silâh yerine zaman zaman silâhî tabirinin de kullanıldığını göstermektedir. Memlûkler'de de silâhdârîyyenin reisi olan emîr-i silâhın diğer İslâm devletlerinde olduğu gibi savaş ve merasimlerde sultanın silâhını taşıdığı ve silâhhâneye nezaret ettiği bilinmektedir. Memlûkler'de emîr-i silâh "emîr-i mie mukaddemü elf" rütbesini haizdi ve emîr-i meclis rütbesinin emîr-i silâhtan daha yüksek olduğu dönemlerde bile bazı kumandanlar emîr-i silâhın devlet içindeki nüfuz ve kudreti sebebiyle emîr-i silâhlığı tercih ediyorlardı (ayrıca bk. SİLÂHDAR).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Târîḫ* (nşr. Halîl Hatîb Rehber), Tahran 1368, II, 507; III, 1117; Nizâmülmülük, *Siyâsetnâme*, s. 111, 127, 130; *Ahbârü'd-devletî's-Selcûkiyye* (Lugal), s. 77-78, 101; Bündârî, *Zübdetü'n-Nusra* (Burslan), s. 170; Kalkaşendî, *Şubḫü'l-a'şâ*, IV, 18; Makrizî, *el-Hıtaḫ*, II, 222; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 34-35; İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, İstanbul 1953, s. 144; Hasan-ı Enverî, *İşlâḫât-ı Dîvânî-yi Devre-yi Gaznevî ve Selcûkî*, Tahran 2535 şş., s. 133-134; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1979, s. 221; Erdoğan Merçil, *Kirman Selçukluları*, İstanbul 1980, s. 259; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, İstanbul 1981, s. 219; "Emîr Silâh", *İA*, IV, 261; D. Ayalon, "Amir Silâh", *EI²* (İng.), I, 445-446.

AYDIN TANERİ

EMİR SİNÂNEDDİN MEDRESESİ

Korkuteli'de
XIV. yüzyılın başlarına ait
Beylikler devri medresesi.

İlçe merkezinin 4 km. batısındaki Alâeddin mahallesinde bulunan ve bakımsızlıktan her geçen gün biraz daha harapeye dönen medrese, Hamidoğulları'nın Antalya koluna bağlı olarak İstanaz'da (Korkuteli) müstakil olarak hüküm süren Sinâneddin Hızır Bey tarafından 719 (1319) yılında yaptırılmıştır. İçten içe 18,35 × 16,25 m. boyutlarında olan yapı iki katlı ve eyvanlı açık medreseler grubuna dahildir ve Selçuklu geleneğini sürdüren en güzel örneklerden birini teşkil

eder. İnşasında bol devşirme malzeme kullanılan binanın dış cepheleriyle iç cephelerinin ikinci kat hizasına kadar olan kısımları kesme taş kaplamadır. Ön cepheden dışarıya taşkın yapılan taçkapının köşeleri sonuna kadar yükselen kaval silmelerle yuvarlatılmış, hemen yanından geçen ve bugün detayı pek belli olmayan geometrik motifli bir süsleme kuşağı ile çevrelenmiştir. Bu süsleme kuşağının kapının cephesindeki son taş sırasını teşkil etmesi ve duvarların üstü ile aynı hizada olması, taçkapının aslında Selçuklu örneklerindeki gibi binadan yukarı doğru taşkın yapıldığını ve kaval silmenin bu kesimde de bulunması ve muhtemelen onun üstünde de bir saçak sisteminin yer alması gerektiğini düşündürmektedir. Sivri kemerli olan taçkapı nişi mukarnaslarla zenginleştirilmeyerek sade bırakılmıştır. Kemerin hemen altına, yine sivri kemerli bir çerçeveye alınmış olan beş satırlı Arapça inşa kitâbesi, üstüne ise nişi kuşatan yarım kaval kesitli dörtköşe çerçevenin köşe boşluklarına gelecek şekilde iki uzun dikdörtgen dinî ibare kitâbesi yerleştirilmiştir. Kitâbeler çok tahribat görmüş olup üzerlerine yakın dönemlerde sürüldüğü anlaşılan siyah boyanın yardımıyla kısmen okunabilmektedir. Nişin köşelerine sütunçeler, yanlarına da küçük kapı nişleri oyulmuş, üstlerine ise antik yapılardan devşirilen silmeler konulmuştur.

Basık kemerli ve genişliği 1,80 m., yüksekliği 2,20 m. olan, ancak zemini toprakla dolduğu için eskiden yüksekliğinin daha fazla olduğu anlaşılan kapıdan beşik tonozlu giriş eyvanına, buradan da yanlarındaki uzun dikdörtgen odalara girilmektedir. Dış cepheye birer pencere ile açıldığı görülen odaların üstünde aynı planda birer oda bulunmakta ve hatlı yerlerinden bu odaların ahşap döşemeli olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıdaki odalardan birer merdivenle ikinci kata çıkılmaktadır. 10,45 × 10,60 m. boyutlarındaki dikdörtgen avlunun iki yanlarında, zemin döküntü toprakla yükseldiği için olduğundan da kısa görünen üçer sütunlu ve dörder sivri kemerli basık revaklar yer almaktadır. Sütunlar gibi çeşitli bitkisel motiflerle bezeli sütun başlıkları da Bizans harabelerinden devşirilmiştir. Revakların üstü, duvarla olan açıklığın azlığından dolayı yalnız düz iri blok taşlarla kapatılmış, tonoz veya kubbe gerektirilmemiştir. Üçü sağda, üçü solda bulunan beşik tonozlarla ör-